

Ginter Dzierżon

Troska Roty Rzymskiej o jedność jurysprudencji w Kościele

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 42/1-2, 191-207

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. GINTER DZIERŻON

TROSKA ROTY RZYMSKIEJ O JEDNOŚĆ JURYSPRUDENCJI W KOŚCIELE

Wstęp 1. Rozwój Roty Rzymskiej w kontekście historycznym, 2. Art. 126 Konstytucji *Pastor bonus*, 2. 1. Geneza przepisu, 2. 2. Założenia doktrynalne, 3. Znaczenie jurysprudencki rotalnej w kanonistycznym porządku prawnym, 3. 1. Jurysprudencja rotalna interpretatorem prawa naturalnego, 3. 2. Jurysprudencja rotalna źródłem prawa, 3. 2. 1. Jurysprudencja rotalna normatywnym źródłem prawa, 3. 2. 2. Jurysprudencja rotalna pomocniczym źródłem prawa, 3. 3. Jurysprudencja rotalna zwyczajem sądowym, 4. Aplikacja jurysprudencki rotalnej w orzekaniu trybunałów niższych instancji, Zakończenie.

Wstęp

W myśl kan. 1443 kpk z 1983 r. Rota Rzymska jest „zwyczajnym trybunałem ustanowionym przez Biskupa Rzymskiego dla przyjmowania apelacji”. Ta norma oraz inne przepisy Kodeksu z 1983 r.¹ nie uwydatniają jednak w całej pełni wkładu tego trybunału w rozwój sądownictwa kościelnego. Jurysprudencja rotalna jest bowiem nie tylko autorytetem moralnym, lecz przede wszystkim prawnym. W art. 126 Konstytucji *Pastor bonus* ustawodawca kościelny ukazał w sposób wyraźny jej walor w kanonistycznym systemie prawnym stwierdzając, iż zadaniem Roty Rzymskiej jest troska o jedność jurysprudencki w Kościele².

Próbując zanalizować to zagadnienie należałoby więc zadać sobie pytanie: jaką rolę pełni orzecznictwo rotalne w sądownictwie kościelnym? Integralne zrozumienie tej kwestii byłoby niemożliwe bez ukazania rozwoju tej instytucji w kontekście historycznym. Rota Rzymska stała

¹ Por. kan. 1405 § 3 kpk z 1983 r.; kan. 1444 kpk z 1983 r.

² Zob. *Joannes Paulus II, Constitutio Apostolica Pastor Bonus de Romana Curia* – 28. 06. 1988, AAS 80 (1988) 892.

się bowiem przedmiotem troski wielu papieży. Jej zaś jurysprudencja wywarła poważny wpływ na *Ius Commune*.

1. Rozwój Roty Rzymskiej w kontekście historycznym

Instytucja ta pojawiła się po raz pierwszy w konstytucji *Romani Pontificis*, wydanej przez papieża Marcina V w 1424 r.³ Pierwsze jednak wzmianki o Rocie Rzymskiej⁴ pochodzą z XII w. Wtedy to bowiem papież Lucjusz III powołał swoich kapelanów oraz subdiakonów na stanowiska audytorów spraw, które on sam rozstrzygał⁵.

Rosnące znaczenie tego trybunału sprawiło, iż pod rządami papieża Innocentego III sędziowie rotalni otrzymali władzę wyrokowania z mandatu papieża⁶. Tak pojętą misję tego trybunału zatwierdził papież Jan XXII w konstytucji *Ratio iuris* z 1326 r.⁷ Szczególny rozwój tego papieskiego sądu nastąpił w XIV i XV w. W tym bowiem czasie jurysprudencja rotalna wywarła ogromny wpływ na kształtowanie *Ius Commune*⁸. Powołanie do życia Kongregacji Rzymskich przez papieża Sykstusa V przyczyniło się do osłabienia prestiżu tego trybunału⁹. Okupacja

³ Zob. Martinus V, *Constitutio Apostolica Romani Pontificis* – 1424, Bullarium Romanum, T. 4, s. 708 – 714.

⁴ Wśród historyków prawa nie ma jednak zgodności co do etymologii tego terminu. Zdaniem jednych genicy tej nazwy należały doszukiwać się w okrągłym lub obrotowym stole na którym zasiadały trybunały w kołce, bądź też ze sposobu rozpatrywania spraw za pomocą turnusów. Przymiotnik „rzymska” dodawano zawsze do pojęcia „rota” w celu odróżnienia tego sądu od innych trybunałów istniejących w danym czasie np. Roty Florenckiej. Dzisiaj zaś tę instytucję nazywa się „rzymską” w celu odróżnienia jej od istniejącej Roty Hiszpańskiej. Zob. P. V. Pinto, *I processi nel codice di diritto canonico. Commento sistematico al Lib. VII*, Città del Vaticano 1993, s. 135; G. Passuto, *Romana Rota*, w: *Nuovo dizionario di diritto canonico*, Pod red. C. Salvador, V. De Paolis, G. Ghirlanda, Roma 1993, s. 931.

⁵ Zob. I. Gordon, *De iudiciis in genere*, T. I, Romae 1979, s. 267; F. Ramos, *I tribunali ecclesiastici, Costituzione, organizzazione, norme processuali*, Roma 1998, s. 167.

⁶ Ramos, jw. s. 167.

⁷ Por. Joannes XXII, *Constitutio Apostolica Ratio iuris* – 1326, Bullarium Romanum, T. 4, s. 317 -323.

⁸ Ramos, jw. s. 167.

⁹ Tamże.

zaś Rzymu w 1870 r. doprowadziła do niemal całkowitego zawieszenia jego działalności¹⁰.

Odrodzenie Roty Rzymskiej nastąpiło pod rządami papieża Piusa X. Tenże ustawodawca przeprowadził bowiem reorganizację Kurii Rzymskiej¹¹. Owocem tejże reformy były między innymi dwa dokumenty regulujące prace Sygnatury Apostolskiej oraz Roty Rzymskiej, a mianowicie: *Lex propria S. R. Rotae et Signaturae Apostolicae* (1909 r.)¹² oraz *Regulae servandae in iudiciis apud S. R. Rotae Tribunal* (1910 r.)¹³. Zdaniem kanonistów ten ostatni zbiór przepisów nie posiadał natury formalnej prawa własnego. Regulował on bowiem materię *praeter legem*. Stąd też na mocy kan. 22 kpk z 1917 r. został uchylony¹⁴. Prawodawca kościelny w kodyfikacji pio – benedyktyńskiej skodyfikował instytucję Roty Rzymskiej oraz określił jej zadania w kan. 1598 – 1601 kpk z 1917 r. Promulgacja Kodeksu domagała się zredagowania nowego *lex propria* Roty Rzymskiej. Uczynił to papież Piusa XI, zatwierdzając w dniu 29. 06. 1934 r. *Normae S. R. Rotae Tribunalis*¹⁵. Przepisy te obowiązywały do lat 60 – tych. W tym bowiem czasie papież Paweł VI, konstytucją *Regimini Ecclesiae Universae*, opublikowaną w dniu 15. 08. 1967 r., dokonał nowej reformy Kurii Rzymskiej¹⁶. Art. 109 – 110 tejże ustawy odnosiły się do Roty Rzymskiej. W dniu zaś 25. 03. 1969 r. tenże papież zaaprobował nowe przepisy *ad experimentum et ad trentium* dla tego rzymskiego trybunału apelacyjnego¹⁷.

¹⁰ Zob. R. Funghini, La competenza della Rota Romana, Studi giuridici T. 42, Libreria Editrice Vaticana 1997, s. 153.

¹¹ Zob. Pius X, Constitutio Apostolica Sapienti consilio – 29. 06. 1908, AAS 1 (1909) 20 -35.

¹² Zob. Lex propria S. R. Rotae et Signaturae Apostolicae, AAS 1 (1909) 20 – 35.

¹³ Por. Sacra Romana Rota, Regulae servandae in iudiciis apud S. R. Rotae Tribunal, AAS 2 (1910) 783 – 850.

¹⁴ Zob. J. Llobell, Le norme della Rota Romana in rapporto alla vigente legislazione canonica: la «matrimonializzazione» del processo. La tutela dell «ecosistema» processuale; il principio di legalità nell esercizio della potestà legislativa, Studi giuridici T. 42, Città del Vaticano 1997, s. 87; C. Bernardini, Le nuove norme processuali dell S. Rota Romana. Il diritto Ecclesiastico 45 (1934) 4, s. 531 – 548.

¹⁵ Zob. Sacra Romana Rota, Normae S. R. Rotae Tribunalis – 29. 06. 1934, AAS 26 (1934) 449 – 492.

¹⁶ Zob. Paulus VI, Constitutio Regimini Ecclesiae Universae – 15. 08. 1967, AAS: 59 (1967) 922.

¹⁷ Zob. Sacra Romana Rota, Nuove Norme del Tribunale Sacra Romana Rota – 27. 05. 1969, w: Documenta recentiora circa rem matrimonialem et processualem, Pod red. Z. Grocholwskiego, T. 2, Romae 1980, s. 253 – 271.

Należy jednak zauważyć, iż ten akt prawny regulował jedynie kwestie dotyczące struktury oraz zadań tego sądu. Ostatni przepis tego dokumentu podkreślał, iż w pozostałych przypadkach obowiązują Normy z 1934 r.¹⁸. Pomimo zamiaru prawodawcy, aby Normy z 1969 r. obowiązywały jedynie 3 lata, faktycznie zachowały one swą moc aż do 1982 r. W tym bowiem czasie zostały zastąpione przez inne, uznane przez papieża Jana Pawła II¹⁹.

W 1983 r. papież Jan Paweł II w 1983 r. promulgował nowy Kodeks Prawa Kanonicznego. Prawodawca kościelny w sformułowaniach kan. 1405 § 3 kpk z 1983 r.²⁰ oraz w kan. 1443 – 1444 kpk z 1983 r określił naturę oraz zadania tej instytucji²¹. Kodyfikacja ta nie była jedynym dziełem tego ustawodawcy w którym odniósł on się do tego trybunału. On to bowiem na mocy Konstytucji Apostolskiej *Pastor bonus*, opublikowanej w dniu 28. 06. 1988 r., przeprowadził również reformę Kurii Rzymskiej²². Art. 126 – 130 tego dokumentu zostały poświęcone Rocie Rzymskiej. Art. 126, jak wspomniano już wyżej, jest regulacją nową. Pozostałe zaś przepisy nawiązują do norm zawartych w Kodeksie z 1983 r. Papież ten w dniu 1. 10. 1994 r. zatwierdził również nowe *Normae Romanae Rotae Tribunalis*²³.

2. Art. 126 Konstytucji *Pastor bonus*

2.1. Geneza przepisu

Art. 126 Konstytucji Apostolskiej *Pastor bonus* jest przepisem nowym. W tej normie ustawodawca kościelny po raz pierwszy w formie legislatywnej ujął zadania Roty Rzymskiej, pojęte jako troska o jedność

¹⁸ Tamże, s. 271.

¹⁹ Zob. *Sacra Romana Rota, Normae Sacrae Romanae Rotae* – 16. 01. 1982, AAS 74 (1982) 490 – 517. Szerzej na ten temat zob. S. Panizzo Orallo, *Normas Rota Romana 1982, Revista Española de Derecho Canonico* 38 (1982) 2, s. 287 – 312.

²⁰ Szerzej na ten temat zob. K. Lüdicke, *De processibus*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, T. 4, Essen 1985 – ad 1405 nr 10 – 12.

²¹ Tamże, ad 1443 nr 1 - 3 i ad 1444 nr 1 – 7.

²² *Joannes Paulus II, Constitutio Pastor bonus*, jw. 841 – 934.

²³ Zob. *Romana Rota, Normae Romanae Rotae Tribunalis* – 1. 10. 1994, AAS 86 (1994) 508 – 540.

jurysprudencji oraz pomoc trybunałom niższych instancji poprzez ferowanie wyroków²⁴.

Z drugiej strony należy podkreślić, iż problematyka ta była obecna w nauczaniu ostatnich papieży²⁵. Już bowiem papież Jan XXIII w swym przemówieniu do pracowników Roty Rzymskiej z 1959 r. stwierdził, iż „ich wyroki Roty Rzymskiej są materia do studiów naukowych, a także pewną normą mądrościową oraz procesualną dla innych trybunałów”²⁶. Paweł VI zaś z podobnej okazji, w dniu 23. 01. 1967 r. zauważył, iż „rozstrzygnięcia rotalne są szczególnym monumentem wiedzy prawniczej oraz mądrości chrześcijańskiej”²⁷. Wreszcie należy przedstawić szczególnie wkład w tę dziedzinę papieża Jana Pawła II. On to w alocucji do Roty Rzymskiej, w przededniu promulgacji nowego kodeksu²⁸ podkreślił, „iż funkcją tego trybunału jest doprowadzenie – również w aspekcie zdrowego pluralizmu, który jest odbiciem uniwersalizmu Kościoła – do większej jedności (*convergente unitá*) oraz do istotowej jednolitości w trosce o zawartość istotową małżeństwa kanonicznego”²⁹.

²⁴ Joannes Paulus II, *Constitutio Apostolica Pastor Bonus*, jw. s. 892. Czytamy tutaj: „Hoc Tribunal instantiae superioris partes apud Apostolicam Sedem pro more in gradu appellationis agit ad iura in Ecclesia tutanda, unitati iurisprudentiae consulit et, per proprias sententias, tribunalibus inferioribus auxilio est”. Zob. także, P. Bonnet, *La competencia del Tribunal de la Rota Romana e del Supremo Tribunal de la Segnatura Apostolica*, *Ius Ecclesiac* 7 (1995) 1, s. 8; Z. Grocholewski, *Problemi attuali dell'attività giudiziaria della Chiesa nelle cause matrimoniali*, *Apollinaris* 56 (1983) 1–2, s. 160. Autor ten zwrócił uwagę, iż jednym z zadań Roty Rzymskiej jest „(...) quello di essere di esempio e di aiuto per gli altri tribunali, sia per quanto concerne la trattazione delle cause sotto l'aspetto procedurale, sia specialmente per quanto concerne la giurisprudenza riguardante i diversi capi di nullità”; J. Llobell, *La sentencia canonica en las causas de nulidad matrimonial*, *Ius Canonicum* 39 (1989) 51, s. 163–165. Kanonista ten mówi o diakonii Roty Rzymskiej względem trybunałów niższych instancji.

²⁵ Zob. R. Ocaña, *El Tribunal de la Rota y la unidad de la jurisprudencia*, *Ius Canonicum* 30 (1990) 60, s. 429. Autor ten stwierdził: „Los textos de las alocuciones a la Rota Romana (...) tienen también en cuenta al los tribunales inferiores, y de hecho, las referencias al primero – sobre su importancia o prestigio, la función que desempeña, etc. – sirven para señalar la necesidad de que los tribunales diocesanos y regionales se orienten y guíen, en sus decisiones, por la doctrina rotal. En definitiva, se trata de dar respuesta a las relaciones que deben existir entre la jurisprudencia rotal y las sentencias de los demás tribunales de la Iglesia jerárquicamente inferiores, tema inicialmente conectado con la «creatividad judicial» y los límites de la *potestas* del juez eclesiástico”; Bonnet, jw. s. 22.

²⁶ Zob. Joannes XXIII, *Allocutio ad Praelatos, Auditores, Officiales, Advocatos et Procuratores Tribunalis Sacrae Romanae Rotae* – 19. 10. 1959, AAS 51 (1959) 824.

²⁷ Zob. Paulus VI, *Allocutio ad Praelatos, Auditores, Officiales et Advocatos Tribunalis Sacrae Romanae Rotae, novo libitibus indicandis* – 23. 01. 1967, AAS 59 (1967), 143.

²⁸ Zob. Joannes Paulus II, *Allocutio ad Sacrae Romanae Rotae Tribunalis Praelatos, Auditores, Officiales et Advocatos coram admissos* – 26. 02. 1983, AAS 75 (1983), s. 559.

²⁹ Tamże.

2.2. Założenia doktrynalne

Reflektując nad tym zagadnieniem należy zauważyć, iż we współczesnej kanonistyce rozumienie pojęcia jurysprudencji rotalnej uległo pewnej ewolucji³⁰. Podstawą art. 126 Konstytucji *Pastor bonus* stały się bowiem założenia eklezjologiczne, a zwłaszcza doktryna o jedności Kościoła. Ustawodawca kościelny we wprowadzeniu do tej ustawy stwierdził, iż pierwszym zadaniem Kurii Rzymskiej jest troska o jedność Kościoła³¹. Konsekwencją tak pojętej normy stało się sformułowanie art. 126³². Fundamentem tego przepisu stało się pojęcie Kościoła jako *communio*, a zwłaszcza relacja pomiędzy Kościołem powszechnym a Kościołami partykularnymi³³. U podstaw kościelnego porządku prawnego leży bowiem struktura jednościowo – hierarchiczna porządku sądow-

³⁰ Przez jurysprudencję w klasycznym prawie rzymskim rozumiano wiedzę prawa. Najbardziej znaną definicją była definicja Modestyna w myśl której „*Juris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia*”. Por. L. 1. I. D. 10, 2.

W klasycznej doktrynie pod tym terminem rozumiano stały, jednaki sposób wyrokowania z danego tytułu w określonym trybunale. Instytucja ta powstała za czasów papieża Innocentego. III. Pod jego rządami ukształtowała się bowiem doktryna w myśl której, przez jurysprudencję rozumiano „*auctoritas rerum perpetuo similiter iudicatarum*”. Ona to też stała się podstawą nauki o formacyjnej roli jurysprudencji zgodnie z zasadą: „*Cum in similibus casibus caeteri teneatur similiter iudicare*”. Zob. X. II, XXVII, 19; C. Holböck, *Tractatus de jurisprudentia Sacrae Romanae Rotae, Graciae – Vindobonae – Coloniae* 1957, s. 13; Z. Varalta, *De iurisprudentiae conceptu*, *Periodica* 62 (1973) I – 2, s. 39. Autor ten opowiada się jeszcze za klasyczną definicją jurysprudencji. Stwierdził on bowiem: „*Communi hodierna acceptione, iurisprudentia duplicem obtinet significationem. Primario et praevaleenter sumitur uti scientia practica iuris, idest ut «comprobata iniformis norma iuris dicendi seu leges practice interpretandi et applicandi in tribunalibus» unde fit ut sub hoc priori respectu iurisprudentia definiatur, obiective: «complexus decisionum uniformium seu uniformiter latorum a tribunalibus, in effectivo exercitio propriae functionis iurisdictionalis», formaliter vero: «ipsa auctoritas quae iisdem decisionibus accedit, upote uniformiter latis», praesertim si latae sint a superioribus tribunalibus, quae ratione gradus maiore gaudent aestimatione et momento*”.

³¹ *Joannes Paulus II, Constitutio Apostolica Pastor bonus*, jw. s. 854 – 855. Prawodawca kościelny stwierdził: „*Cum igitur Romanae Curiae (...) ea primis ad explendum unitatis ministerium vocatur, quod Romano Pontifici singulariter commissum est. (...) Igitur cooperatio quam Romana Curia Summo Pontifici praestat hoc unitatis ministerio fulcitur*”.

³² *R. Ocaña* przez jurysprudencję rozumie nie tyle wiedzę prawną, lecz interpretację prawa, które jest aplikowane do konkretnego przypadku w celu jego rozwiązania”. Zob. *Ocaña*, jw. s. 437; *M. Pompedda* zaś definiuje to pojęcie jako „*attività dei tribunali nel loro ius dicere*”. Zob. *M. Pompedda*, *La giurisprudenza come fonte di diritto nell'ordinamento canonico matrimoniale*, *Quaderni Studio Rotalo* 1: 1987, s. 48.

³³ Zob. *G. Montini*, *La giurisprudenza dei Tribunali Apostolici e dei Tribunali delle Chiese particolari*, *Studi Giuridici* T. 41, *Libreria Editrice Vaticana* 1996, s. 117; *Z. Grocholewski*, *Problemi attuali dell'attività giudiziaria della Chiesa nelle cause matrimoniali*, *Apollinaris* 56 (1983) 1 – 2, s. 148; *Llobell*, *Le norme*, jw. s. 62 – 63.

niczego, pojmowanego jako *communio*. Ona to bowiem tworzy jedność orzecznictwa samą w sobie³⁴.

W odniesieniu do tak pojętych założeń należałoby zadać sobie pytanie: jaki walor należy przypisać jursprudencji rotalnej w sądownictwie kościelnym?

3. Znaczenie jursprudencji rotalnej w kanonistycznym porządku prawnym

Próbując zanalizować to zagadnienie należy zauważyć, iż rola Roty Rzymskiej w kanonicznym porządku prawnym nie ogranicza się jedynie do rangi trybunału apelacyjnego, lecz orzekanie tego trybunału odgrywa ogromną rolę w dziedzinie interpretacji prawa. Audytorzy rotalni wyrokując bowiem w konkretnych sprawach dokonują jednocześnie ekspli-

³⁴ Zob. K. Mörsdorf, Die Autorität der rotalen Rechtsprechung, Archiv für katholisches Kirchenrecht 131 (1962) 2, s. 418 i 423. Czytamy tutaj: „Aus dem Gesagten wird deutlich, daß das Gerichtswesen eine in sich geschlossene Einheit darstellt. Eine Einheit in hierarchischer Über- und Unterordnung, aber doch so, daß der unterste Richter in gleicher Weise teilhat an der Prärogativen der rechtlichen Gewalt. Alle Richter haben die gleiche hohe Aufgabe, Diener des Rechtes zu sein; sie urteilen in souveräner Freiheit, allein an das Recht und das eigene Gewissen gebunden”; OcaHa, jw. s. 433: „La jurisprudencia de los tribunales superiores o supremos de distintos países – a pesar de las diferencias que existen de un sistema a otro – tienen en común una mayor solución de la dialéctica procesal entre tribunales inferiores y superiores que le aprada por el derecho canónico; de tal forma que la jurisprudencia de los tribunales inferiores necesita, en general, para su efectiva afirmación, una explícita referencia o asunción de la jurisprudencia de los órganos superiores o supremos de justicia, y ello por imperativos de derecho positivo. Respecto a la jurisprudencia superior son impensables las situaciones de «reluttanza» o «instrumentalización» que no terminen con la nulidad o al menos revocación de la sentencia que no asumió los criterios desupremo”; Montini, jw. s. 119: „Tale unità unicitá si comunicerà ai tribunali inferiori attraverso un ovvio meccanismo di economia processuale. Un giudice inferiore che conosca l'interpretazione giurisprudenziale del giudice superiore cui il suo giudizio sarà sottoposto, nella maggioranza dei casi vi si conformerà, in quanto sa che inutile e dannoso sarebbe pronunciare in modo diverso, perché la sua propria pronuncia sarà cassata o riformata. Tale meccanismo anzi incentiverà la conoscenza della giurisprudenza del tribunale superiore, per non giudicare invano.

(...) Questa strutturazione unitario – gerarchica dell'ordinamento giuridiziaro porta all'unicità della giurisprudenza *in se stessa* e non già (podkrešlenie autora) attraverso uno specifico obbligo giuridico che cada in capo ai giudici e ai tribunali inferiori. Non é ammissibile che la rigida strutturazione unitario – gerarchica implichi nel giudice un obbligo, ad esempio, a giudicare in modo tale che il processo sia il piú breve possibile (e perciò secondo la giurisprudenza dell'organo di appello). Ciò porterebbe a che un tribunale debba seguire una giurisprudenza anche contra la propria convinzione. Il che cozza contro la indipendenza del giudice, chiamato a giudicare secondo diritto e coscienza e pure contro la natura piú profonda della giurisdizione, che é la ricerca sempre e comunque di ciò che é vero, di ciò che é giusto”.

kacji obowiązującego prawa. Ta naukowa refleksja nad treścią norm może dotyczyć zarówno pogłębienia rozumienia prawa naturalnego, jak również wyjaśniania istniejącego już prawa stanowionego. W odniesieniu do prawa stanowionego orzecznictwo rotalne może stać się normatywnym lub pomocniczym źródłem prawa³⁵. Większa zaś ilość zgodnych decyzji rotalnych ferowanych z tego samego tytułu prawnego tworzy zwyczaj sądowy, będący najlepszym interpretatorem prawa³⁶.

3.1. *Jurisprudencja rotalna interpretatorem prawa naturalnego*

Fundamentem kościelnego systemu prawnego jest prawo naturalne. Ono to bowiem stanowi *norma normans* prawa stanowionego. Dlatego też staje się wytyczną dla jego stanowienia i stosowania. *Ius naturae* nie tworzy jednak systemu ujętego w zdaniach. Stąd też wymaga interpretacji³⁷. Autentycznym jego interpretatorem jest Najwyższy Autorytet w Kościele, jakim jest Stolica Apostolska.

W analizie tej problematyki rodzi się jednak *dubium*: jaki udział w eksplikacji prawa naturalnego należy przypisać Rocie Rzymskiej? Odpowiadając na tę wątpliwość należy zauważyć, iż istnieje ścisły związek pomiędzy Rotą Rzymską, organem Kurii Rzymskiej a Stolicą Apostolską. Tenże sąd apelacyjny jest przecież Trybunałem Stolicy Apostolskiej, uczestniczącym w jej władzy (kan. 331 KPK z 1983 r.)³⁸. Stąd też Rota Rzymska jako organ Stolicy Apostolskiej współuczestniczy w sposób zastępczy w urzędzie Piotra. Rangę tego trybunału uwydatnił szczególnie papież Jan Paweł II w corocznych alokucjach do pracowników tego sądu, wygłoszonych w 1982 r. oraz 1986 r.³⁹.

³⁵ Zob. J. Krukowski, *Kierunek rozwoju współczesnej jurisprudencji Roty Rzymskiej w sprawach małżeńskich z tytułu przymusu i bojaźni*, Prawo kanoniczne 14 (1971) 1 – 2, s. 205; Tenże, *Wpływ bojaźni z szacunku na wartość umowy małżeńskiej w prawie kanonicznym*, Lublin 1970, s. 21.

³⁶ Tenże, *Kierunek rozwoju współczesnej jurisprudencji*, jw. s. 205.

³⁷ Szerzej na ten temat zob. R. Sobański, *Teoria prawa kościelnego*, Warszawa 1992, s. 169 – 171.

³⁸ Zob. M. Pompedda, *Il Tribunale della Rota Romana*, Studi Giuridici T. 42, Città del Vaticano 1997, s. 9; Montini, jw. s. 128; Ocaña, jw. s. 443 – 445.

³⁹ Zob. Joannes Paulus II, *Allocutio ad Rotae Romanae praelatos auditores coram admissos* – 30. 01. 1986, AAS 78 (1986) 924. Ojciec św. stwierdził: „Le vostre sentenze, illuminate da questo mistero di amore divino e umano, acquistano una grande importanza, partecipando – in modo vicario – del ministero di Pietro. Infatti, in nome suo voi interrogate, giudicate e sentenziate. Non si tratta di una semplice delega, ma di una partecipazione più profonda alla sua missione”; Tenże. *Allocutio ad Sacrae Romanae Rotae Tribunalis Praelatos, Auditores, Officiales et Advocatos coram admissos* – 28. 01. 1982, AAS 74 (1982), 450.

Partycypacja w misji Stolicy Apostolskiej sprawia, iż jednym z celów działalności tego sądu jest wyjaśnianie oraz pogłębianie rozumienia prawa natury⁴⁰. Należy jednocześnie zauważyć, iż jurysprudencja rotalna niejednokrotnie wyprzedzała autentyczną interpretację tego prawa⁴¹.

3.2. Jurysprudencja rotalna źródłem prawa

Orzecznictwo rotalne może stać się również źródłem prawa. W refleksji nad tym zagadnieniem należy rozróżnić pomiędzy czystą interpretacją prawa a konstruowaniem nowych norm⁴². Prosta eksplikacja prawa ogranicza się przede wszystkim do wyjaśniania znaczenia norm już skodyfikowanych. Wyrokowanie zaś ewoluujące może stać się również źródłem normatywnym prawa⁴³.

3.2.1. Jurysprudencja rotalna normatywnym źródłem prawa

Działalność Roty Rzymskiej może posiadać charakter prawotwórczy⁴⁴. Procesy przemian w świecie, zmiany w kulturowych postawach człowieka oraz rozwój kanonistyki to tylko niektóre czynniki inspirujące powstanie tego zjawiska. Audytorzy rotalni aplikując prawo do konkretnego przypadku dążą bowiem wciąż do pogłębiania rozumienia treści danych ustaw, poszukując jednocześnie nowych rozwiązań. Ewolucja w wyrokowaniu rotalnym przyczynia się bowiem nie tylko zmian w przepisach Kościoła, lecz także do powstania nowych norm. To w głównej mierze orzecznictwo rotalne przyczyniło się do skodyfikowania kan. 1095 kpk z 1983 r.⁴⁵.

⁴⁰ Pompedda, *La giurisprudenza*, jw. s. 68.

⁴¹ Zob. Dec. c. Wynec z 22. 01. 1944 r, SRRD 36 (1956), s. 45 – 78.

⁴² Pompedda, *La giurisprudenza*, jw. s. 57.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże, s. 49.

⁴⁵ Por. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Fontium annotatione et indice analytico – alphabetico auctus*, Libreria Editrice Vaticana 1989, s. 302. Źródłami tej normy są wyłącznie wyroki rotalne.

3.2.2. *Jurisprudencja rotalna pomocniczym źródłem prawa*

W każdym systemie prawnym spotykamy się ze zjawiskiem luki prawnej tzn. z brakiem wyraźnej normy co do określonego zagadnienia⁴⁶ oraz przepisami niejasnymi. W pokonywaniu tych trudności pomocnym może stać się również styl i praktyka Roty Rzymskiej.

Ustawodawca kościelny unormował kwestię *lacuna iuris* w kan. w kan. 19 kpk z 1983 r.⁴⁷ (kan. 20 kpk z 1917 r.). W Kolekcji Jana Pawła II uwydatnił on wyraźnie po raz pierwszy znaczenie jurisprudencji rotalnej jako pomocniczego źródła prawa⁴⁸. Należy jednak dodać, iż po-

⁴⁶ Mörsdorf, jw. s. 424. Kanonista ten stwierdził: „Sowcit eine konstante Spruchpraxis auf dem Wege der gewohnheitsrechtlichen Normbildung zur gesetzsgleichen Norm geworden ist; ist die Lücke im Gesetz geschlossen, oder es handelt sich um eine Norm, die einer *lex lata similibus* gleichzuachten und nach den für die Gesetz analogie geltenden Regeln heranzuziehen ist”; Varalta, jw. s. 48. Czytamy: „In suo munere fugendo, igitur, et in specifica sua functione explicanda, iurisprudentia est, in primis tantum medium, validum auxilium et probatum instrumentum interpretationis et sub hoc respectu tantum dici etiam potest fons suppletorius iuris”; Bonnet, jw. s. 19.

⁴⁷ Analizując treść tego przepisu należy zauważyć, iż prawodawca kościelny w kodyfikacji z 1983 r. po raz pierwszy użył pojęcia jurisprudencji w znaczeniu pomocniczego źródła. W kodyfikacji pio – benedyktyńskiej (kan. 20 kpk z 1917 r., fungowało jedynie pojęcie styl i praktyka Kurii Rzymskiej. Szerzej na ten temat zob. H. Socha, *Allgemeine Normen*, w: *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, T. 1, Essen 1985 – ad 19 nr 10.

⁴⁸ Należy podkreślić różnicę w sformułowaniach tych przepisów. Otóż w kan. 19 kpk z 1983 r. ustawodawca użył pojęcia sprawa powinna być rozstrzygnięta (*causa dirimenda est*). Ujęcie zaś kan. 20 kpk z 1917 r. jest inne, a mianowicie w wypadku luki prawnej normę należy wywieść (*norma summenda est*). Szerzej na ten temat zob. Pompedda, *La giurisprudenza*, jw. s. 53. Zauważył on różnicę pomiędzy treściami kan. 20 kpk z 1917 r. oraz kan. 19 kpk z 1983 r. Pisze on bowiem: „Il canone 20 del vecchio Codice infatti stabiliva che in casi di accertata lacuna legge la norma dovesse attinta da quelle fonti che abbiamo già elencato: qui evidentemente è implicato un riferimento al processo logico, attraverso il quale si giunge, in una razionale legittimità dall'ordinamento, a stabilire una norma che pur non esiste positivamente formulata cioè codificata; è implicitamente intensa l'operazione di costruire la norma che, nel caso concreto e specifico, valga a supplire la legge generale o particolare non esistente in forma espressa ovvero la consuetudine mancante;

Nel vigente Codice invece il canone 19, relativo a quello finora esaminato, sembra porsi in tutt'altra prospettiva, nel senso, mi sembra, se non vado errato, che i fonti di supplenza vengono considerate come qualcosa a sé stesse. Anche la formulazione del canone è consona con questa angolazione, poiché non si dice che la norma va ricercata, ma che la *causa*, cioè qualsiasi materia di contesa, deve essere definita tenendo conto, fra le altre fonti, della giurisprudenza e prassi della Curia Romana: come dire che la giurisprudenza e la prassi esistono, hanno già una vita propria, dirci anzi una propria autonomia, ed in quanto tali costituiscono una fonte normativa, nei casi accerati di lacuna, per definizione della specifica e concreta causa”.

mimo tego, iż wymienione przez prawodawcę środki (ustawy wydane w podobnych sprawach, ogólne zasady prawne, jurysprudencja, praktyka Kurii Rzymskiej oraz powszechna i stała opinia uczonych) służące do wyeliminowania luki prawnej, nie zostały skodyfikowane w sposób hierarchiczny, to jednak papież Jan Paweł II w swej alokucji do urzędników tego trybunału, wygłoszonej w dniu 23. 01. 1992 r., przyznał jurysprudencji rotalnej rangę pierwszego kryterium interpretacyjnego⁴⁹. Niektórzy autorzy mówią wręcz o walorze przekonującym orzecznictwa rotalnego (*Il valore persuasivo*)⁵⁰.

W interpretacji prawa można spotkać się również z przepisami niejasnymi. Abstrahując od znaczenia interpretacji autentycznej, w rozwiązywaniu tych zawiłości należy odwoływać się nie tylko do przepisów dotyczących ogólnych zasad interpretacyjnych wyrażonych w kan. 17 – 18 kpk 1983 r, lecz w myśl art. 126 Konstytucji *Pastor bonus* należy także posiłkować się również orzecznictwem rotalnym⁵¹. Rozstrzygnięcia bowiem Roty Rzymskiej kształtują jurysprudencję w porządku kanonicznym⁵².

3.3. Jurysprudencja rotalna zwyczajem sądowym

Trybunały kościelne są wspólnotami prawnie zdolnymi do wytworzenia zwyczaju⁵³. W myśl kan. 17 § 3 kpk z 1917 r. oraz kan. 16 § 3 kpk z 1983 r. pojedyncze orzeczenia nie są wprawdzie prawem w ścisłym znaczeniu, lecz większa ich ilość zgodnych decyzji wydanych z danego tytułu tworzy zwyczaj sądowy (kan. 29 kpk 1917 r.; kan. 27 kpk

⁴⁹ Zob. Joannes Paulus II, Allocutio ad Romanac Rotac Iudices admissos – 23.01.1992, AAS 85 (1993) 142.

⁵⁰ Bonnet, jw. s. 19.

⁵¹ Zdaniem Ocaña w tym ostatnim przepisie przez pojęcie jurysprudencji nie rozumie się jedynie wiedzy prawa (*scientia iuris*) ani trybu postępowania trybunałów, lecz sposób rozstrzygania procesów, czyli interpretację prawa przez ten sąd w momencie jego aplikacji do konkretnego przypadku. Zob. Ocaña, jw. s. 437.

⁵² Tenże, s. 438.

⁵³ Zob. G. Michiels, Normae generales iuris canonici, Vol. II, Tornaci 1949, s. 70.

z 1983 r.)⁵⁴. Niektórzy autorzy uwydatniając tenże walor uważają nawet, iż orzecznictwo rotalne nie staje się obiektywnym prawem o ile nie jest tradycją, bądź też nie zostało zaaprobowane przez ustawodawcę⁵⁵.

Zwyczaj sądowy stanowi normę postępowania dla Roty Rzymskiej, jak również dla sądów niższych instancji⁵⁶. Nabiera on szczególnego znaczenia jeżeli w praktyce sądowej powstaje wątpliwość co do rozumienia jakiejś normy. Tradycja sądowa daje bowiem sędziemu pewność prawną w wyrokowaniu w sprawach podobnych⁵⁷.

Z drugiej strony należy jednak zauważyć, iż to ujęcie niesie za sobą jednak pewne ograniczenia⁵⁸. Orzecznictwo pojmowane jako *consu-*

⁵⁴ Holböck, jw. s. 13. Czytamy tutaj: „Post numerum adaequatum sententiarum uniformium, post decursum legitimum temporis spatium, post alius condiciones, quae solent requiri in praescribenda consuetudine, observantia, stylus etc., jurisprudentia crit forma et nacistetur suum plenum valorem. Qui valor, si agatur de sententia Tribunalium supremorum, ac jure nostro de sententia et decionibus Dicasterium Curiae Romanae, dicitur communiter esse huiusmodi, ut non solum tribunalium, unde profuit jurisprudentia, sed etiam in tribunalibus obliget, ita ut jus faciat quoad omnes, et eam jurisprudentiam sequi teneantur iudices inferiores”; Montini, jw. s. 125. Kanonista ten stwierdził: „Niente è più lontano dal vero che pensare la giurisprudenza assume la veste di consuetudine per il semplice ripetersi di sentenze che giudicano in modo simile e coerente una determinante fattispecie, che si ripete in modo analogo nella sottoposizione al giudizio.

Non è pensabile di ritenere i giudici (ordinati gerarchicamente) una comunità (almeno) capace di ricevere leggi, che dal continuo giudicare nello stesso modo costituisca una consuetudine, che tutti i singoli giudici dovranno poi osservare nei giudici analoghi che saranno sottoposti(...).

Perché possa la giurisprudenza ferma e costante produrre una consuetudine deve, come tutta la dottrina indica, far riferimento alla comunità, per la quale il giudice o giudici pronunciano. «Solo quando la comunità, a cui si riferisce una sentenza passata in giudicato o comunque definitiva, di fatto la osserva nella sua pratica per tutto il tempo prescritto dalla normativa sulla consuetudine», allora «la giurisprudenza di quel tribunale acquista, per la comunità cui presiede, forza di legge *ratione accedentis consuetudinis*.

Appare qui evidente che non è tanto la giurisprudenza che assume intrinsecamente il valore di fonte di diritto, ma è la consuetudine che, glielo attribuisce. La giurisprudenza, con il suo ripetersi ed essere accettata ed essere produttrice di un comportamento nella comunità, il cui contenuto è precisamente quello della giurisprudenza; J. Listl, Die Rechtsnormen, w: Handbuch des katholischen Kirchenrechts, Pod red. J. Listl, H. Müller, H. Schmitz, Regensburg 1983, s. 95 – 96; Krukowski, Kierunek rozwoju współczesnej jursprudencji, jw. s. 205..

⁵⁵ Zob. Ch. Lefebvre, Les pouvoirs du juge en droit canonique, Paris 1938, s. 257.

⁵⁶ Michiels, jw. s. 511.

⁵⁷ Ocaña, jw. s. 440. Zdaniem niektórych kanonistów zwyczaj sądowy ma wymiar prawotwórczy. Zob. Mörsorf, jw. 431. Kanonista ten stwierdził: „Bei der Gewohnheit ist die Übung durch das Volk notwendige Grundlage der Rechtserzeugung (...).

⁵⁸ Montini, jw. s. 126. Kanonista ten reflektując nad tym *dubium* zauważył: „Il problema qui è di stabilire che la giurisprudenza dei Tribunali superiori e/o supremi è stata in grado di raggiungere tutte le necessarie caratteristiche della consuetudine universale, e di conseguenza non obbliga i tribunali inferiori, ma è norma giuridica che tutti sono tenuti applicare (fedeli, giudici supremi e inferiori, ecc.); oppure non è giunta di consuetudine della Chiesa universale e non può pertanto obbligare alcuno”.

etudo nie spełnia bowiem wszystkich wymogów określonych przez prawodawcę. Kanoniści zaliczają bowiem do nich: częstość sprawowanych aktów, *animus inducendi ius*, zachowywanie go przez okres 30 lat⁵⁹. Odnosząc te kryteria do jurysprudencji Roty Rzymskiej należy zauważyć, iż to ostatnie wymaganie nie zostaje spełnione. Dlatego też nie przyznaje się orzecznictwu rotalnemu waloru normatywnego. Stąd też w odniesieniu do samego prawa nie mówi się więc o jego stanowieniu, lecz o jego aplikacji⁶⁰.

4. Aplikacja jurysprudencji rotalnej w orzekaniu trybunałów niższych instancji

Natura jednościowo – hierarchiczna porządku sądowniczego ukazuje ścisły związek jaki zachodzi pomiędzy jurysprudencją a osobą sędziego. Chodzi tu najpierw o jego więź z orzecznictwem własnego trybunału, a następnie o podporządkowanie się jurysprudencji trybunału wyższej instancji⁶¹. Taka koncepcja nie umniejsza bynajmniej roli sędziów trybunałów niższych stopni jurysdykcyjnych. Sądy kościelne w wyrokowaniu cieszą się bowiem autonomią. Status ten wyraża się w stabilności wydawanych rozstrzygnięć. Wyroki sądowe wydawane są mocą autorytetu sędziowskiego. W myśl bowiem zasady: *Quod iudex facit, populus facere censetur*⁶². Ta niezawisłość wynika z faktu, iż

⁵⁹ Tamże.

⁶⁰ Tamże s. 130; Ocaña, jw. s. 437; Joannes Paulus II, Allocutio ad Praelatos, Auditores ceterosque Officiales et Administros Tribunalis Sacrae Romanae Rotae: in ferendis responsis Dicasteriorum et Tribunalium Sedis Apostolicae standum est – 24. 01. 1981, AAS 73 (1981) 232.

⁶¹ Montini, jw. s. 122. Autor ten zauważył: „Un altro metodo per favorire la unità delle giurisprudenza potrebbe provenire dalla vincolazione giuridica di cui giurisprudenza potrebbe essere provvista nei confronti del giudice.

(...) Partendo infatti dal presupposto che la giurisprudenza sia fonte del diritto, si avrebbe da un lato la vincolazione del giudice alla giurisprudenza prodotta dal proprio tribunale; dall'altro la vincolazione (o meglio, la subordinazione) della giurisprudenza di un tribunale a quella del tribunale superiore; ed in tal modo un'unità della giurisprudenza, al modo in cui si produce ed esiste un'unità della giurisprudenza, al modo in cui si produce ed esiste un'unità della legislazione”; Ocaña, jw. s. 438. Autor ten zauważył: „La atribución, por tanto, a la Rota Romana del cuidado de la unidad de la jurisprudencia, como primer significado, quiere decir que solamente las decisiones de la Rota Romana forman propiamente la jurisprudencia en el ordenamiento canónico”.

⁶² Mörsorf, jw. 431.

sady apelacyjne nie mogą dokonać korekt w rozstrzygnięciach trybunałów niższych instancji⁶³.

Taka struktura sądownictwa kościelnego postuluje więc odpowiednią formację oraz odpowiedzialność u sędziów. Wyrokujący w swym orzekaniu będąc bowiem sługą prawa⁶⁴ a jednocześnie jego interpretatorem związany jest przepisami prawa oraz własnym sumieniem⁶⁵. Powinien on mieć jednak tę świadomość, iż nie posiada on wolności ustawodawcy, który może uchylić prawo lub je zmodyfikować. Stąd też musi wierzyć pryncypiom porządku kanonicznego⁶⁶. *Judex* powinien więc posiadać nie tylko właściwie ukształtowane sumienie, lecz także wysoki poziom wiedzy z zakresu prawa.

W myśl art. 126 Konstytucji *Pastor bonus* ogromną rolę w permanentnym procesie formacyjnym urzędników sądowych powinna pełnić jurysprudence rotalna. Szczególnie wiele uwagi temu zagadnieniu poświęcił papież Jan Paweł II w swym przemówieniu do pracowników Roty Rzymskiej, wygłoszonym w dniu 26. 01. 1984 r. Zwrócił on uwagę, iż na rozstrzygającym sprawę spoczywa obowiązek ustalenia sensu prawa. Siła interpretatywna prawa wypływa z formacji sędziego opartej na jurysprudencji⁶⁷. Podkreślił on ponadto, iż sędziowie powinni szczególnie posilować się orzecznictwem rotalnym w wyrokowaniu z kan. 1095 kpk z 1983 r. oraz 1098 kpk z 1983 r.⁶⁸.

⁶³ Zob. M. Ortiz, La competenza dei Tribunali periferici secondo il grado di giudizio, *Ius Ecclesiae* 9 (1997) 2, s. 453. Autor ten stwierdził: „Il sistema processuale canonico di conseguenza prevede una diversità di tribunali, gerarchicamente organizzati e con una relazione di subordinazione per quanto riguarda la stabilità delle decisioni dei tribunali inferiori e la possibilità di espletare un nuovo giudizio da parte di quelli superiori. (...) C'è una totale stabilità dell'atto, che proviene dall'autonomia del tribunale e in definitiva dal vescovo, con quale il tribunale forma una stessa realtà. L'«indipendenza» giudiziale infatti fa sì che il tribunale superiore non può modificare la sentenza di quello inferiore”; P. Wesemann, Il tribunale di I istanza ed i suoi compiti pastorali, *Monitor Ecclesiasticus* 109 (1984) 3, s. 351.

⁶⁴ Tamże.

⁶⁵ Sobański, jw. s. 187. Autor ten stwierdził: „Jest według autorów opinia powszechna i nauką zupełnie pewną, że wszystkie ustawy kościelne wiążą w sumieniu i nie potrzeba by ustawodawca to zaznaczał czy w ogóle wyraźnie zmierzał do nałożenia obowiązku w sumieniu. Wystarczy, że promulgował rozsądną ustawę, co odnośnie do ustawodawcy kościelnego należy domniemywać”.

⁶⁶ Zob. A. Vitale, Il valore della *communis constantisque* doctorum sententia, *Studi giuridici* T. 41, Libreria Editrice Vaticana 1996, s. 89.

⁶⁷ Joannes Paulus II. *Allocutio ad Sacrae Romanae Rotae Tribunalis Praelatos, Auditores, Officialcs et Advocatos coram admissos* – 26. 01. 1984, jw. s. 647.

⁶⁸ Tamże.

Aplikacja prawa w wyrokowaniu konkretnej sprawy wymaga od wyrokujących ogromnego wysiłku intelektualnego⁶⁹. Powstaje jednak wątpliwość: w jakim wymiarze powinni oni posiłkować się orzecznictwem rotalnym? Na wstępie analizy tej kwestii należy zaznaczyć, iż interpretacja dokonana w formie rozstrzygnięcia rotalnego nie ma mocy ustawy. Stanowi bowiem jedynie prawo między stronami (kan. 17 § 3 kpz z 1917 r.; kan. 16 § 3 kpz z 1983 r.; kan. 1904 § 2 kpz z 1917 r.; kan. 1642 § 2 kpz z 1983 r.)⁷⁰. Jednak okoliczności sprawy rozstrzyganej przez ten trybunał Stolicy Apostolskiej mogą stać się punktem odniesienia dla sprawy podobnej rozstrzyganej w sądach niższych instancji⁷¹. Wydaje się, iż orzekający powinni nawiązywać do jurysprudencki rotalnej wtedy, gdy domaga się tego konkretnie rozstrzygana sprawa⁷². Orzecznictwo rotalne ma bowiem charakter egzemplaryczny⁷³ oraz dyrektywny dla trybunałów niższego stopnia jurysdykcyjnego⁷⁴. Interpretacja norm niejasnych, uzupełnienie luki prawnej, wątpliwości co do pochodzenia przepisów z prawa naturalnego czy stanowionego, wyrokowanie w sprawach podobnych to czynniki postulujące nawiązanie do myśli rotalnej.

Z drugiej strony należy dodać, iż nieroztropna wydaje się aplikacja prawa przeciwnego jurysprudencki rotalnej⁷⁵. Ojciec św. Jan Paweł II poświęcił temu problemowi sporo uwagi w swym przemówieniu do Roty Rzymskiej, wygłoszonym w dniu 24. 01. 1981 r. Zuchwałą nazwał on bowiem każdą innowację czy to w prawie substancjalnym, czy procesu-

⁶⁹ Vitale, jw. s. 88. Autor ten zauważył: „Grande importanza viene restituta in tal modo al ruolo del giudice, il quale, nella polarità fra regole astratte ed esigenze di vita, ben più che un interprete nel senso reductivo fino allora imperante si comporta praticamente come se fosse un legislatore: ammesso che la sua possa continuarsi a definire *interpretazione*, è comunque una interpretazione creatrice di diritto”; A. Martini, Il diritto nella realtà umana, w: Il diritto nel mistero della Chiesa, T. I, Roma 1988, s. 266. Kanonista ten użył określenia „(...)una interpretazione autentica ex *commisio* da parte del legislatore”; Socha, jw. ad 16 nr 15 – 17.

⁷⁰ Martini, jw. s. 266.

⁷¹ Tamże, s. 270.

⁷² Ocaña, jw. s. 434. Autor ten stwierdził: „Debe subrayarse seguidamente que este planteamiento no supone una disminución de los poderes del juez eclesiástico a la hora de emitir sus decisiones, (...) el juez, como manifestación de su fidelidad a las normas jurídicas, deberá recurrir, en la *questio iuris* integrante del «momento decisionale», a la jurisprudencia rotal cuando el caso lo requiera”.

⁷³ Pompedda, La giurisprudenza, jw. s. 68.

⁷⁴ Wescmann, jw. s. 351 – 352.

⁷⁵ Zob. dcc. c. Raad z 14. 04. 1975 r, SRRD 67 (1986), s. 265. Ponens rotalny stwierdził bowiem: „Inferiores iudices imprudenter ac temere agunt si contra iurisprudentiam ius dicunt”.

alnym nie mająca odpowiednika w praktyce trybunałów i dykasterii Stolicy Apostolskiej⁷⁶.

Zakończenie

W sformułowaniu art. 126 Konstytucji Apostolskiej *Pastor bonus* prawodawca kościelny uwydatnił w sposób wyraźny relację zachodzącą pomiędzy jurysprudencją rotalną a orzekaniem trybunałów niższej instancji. Rota Rzymska poprzez swoje wyrokowanie powinna oddziaływać na interpretację prawa oraz jego aplikację w trybunałach niższego stopnia jurysdykcyjnego. Profesjonalizm audytorów rotalnych gwarantuje bowiem wysoką jakość merytoryczną wydawanych rozstrzygnięć. Co roku watykańska oficyna wydawnicza *Libreria Editrice Vaticana* publikuje zbiór decyzji rotalnych.

Z drugiej zaś strony należy zauważyć, iż ustawodawca nie określa konsekwencji jakie groziłyby sędziom, którzy nie wykorzystywali w swym wyrokowaniu orzecznictwa rotalnego. Wagę tego zobowiązania uwydatnił jednak Ojciec św. Jan Paweł II w swych alokucjach do pracowników tego trybunału. Mając na uwadze normę Konstytucji Apostolskiej *Pastor bonus* oraz nauczanie papieskie w tym zakresie należy podkreślić, iż wyrokujący są zobligowani w sumieniu do permanentnej formacji intelektualnej w oparciu o jurysprudencję rotalną oraz jej recepcji w ferowanych przez siebie wyrokach. Stąd też kolekcja *Romanae Rotae Tribunal: Decisiones seu Sententiae* nie może być jedynie „martwą literą”, lecz podstawowym źródłem inspirującym działalność sędziowską.

⁷⁶ Zob. Joannes Paulus II, Allocutio ad Sacrae Romanae Rotae Tribunalis Praelatos, Auditores, Officiales et Advocatos coram admissos – 24. 01. 1981, jw. s. 232. Ojciec św. powiedział: „Alla necessaria tutela della famiglia contribuiscono in misura non piccola l'attenzione e la pronta disponibilità dei tribunali diocesani e regionali a sequire le direttive della Santa Sede, la costante giurisprudenza rotale e l'applicazione fedele delle norme, sia sostanziali sia processuali già codificate, senza ricorrere a presentie o probabili innovazioni, ad interpretazioni che non hanno oggettivo riscontro nella norma canonica e che non sono suffragate da alcuna qualificata giurisprudenza. E infatti temeraria ogni innovazione di diritto, sia sostantivo sia processuale, che non trovi alcun riscontro nella giurisprudenza o prassi dei tribunali e dicasteri della Santa Sede”.

La promozione dell'unità della giurisprudenza nella Chiesa da parte delle Rota Romana

La norma contenuta nell'articolo 126 della Costituzione *Pastor Bonus* forma un nuovo dato legislativo. Uno dei compiti istituzionali della Rota Romana è quello di promuovere l'unità della giurisprudenza nella Chiesa. L'interpretazione giurisprudenziale di questo Tribunale ha valore di riferimento per gli altri tribunali ecclesiastici. Quindi essa diviene autorità non soltanto morale, ma propriamente giuridica, in quanto incide sulla interpretazione e sulla concreta applicazione della legge.